

SOSYOLOJİ
Nurettin Topçu

DERGÂH YAYINLARI 240

Çağdaş Türk Düşüncesi 33

Nurettin Topçu Bütün Eserleri 17

Sertifika No 14420

ISBN 978-975-995-550-2

1. Baskı Kasım 2001

9. Baskı Ağustos 2019

Dizi Editörü

İsmail Kara

Kapak ve Dizi Tasarımı

Işıl Döneray

Kapak Uygulama

Ercan Patlak

Sayfa Düzeni

Ayten Balaç

Baskı

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad.

2622. Sok. No: 6/13

Bağcılar/İstanbul

Tel: (212) 446 05 99

Matbaa Sertifika No 20699

Dergâh Yayınları

Klodfarer Cad. No: 3/20 34122 Sultanahmet/İstanbul

Tel: (212) 518 95 79 80 Faks: (212) 518 95 81

www.dergah.com.tr/bilgi@dergahyayinlari.com

Sosyoloji'nin yayın hakları Dergâh Yayınları'na aittir.

SOSYOLOJİ

Nurettin Topçu

Yayına Hazırlayanlar

Ezel Erverdi

İsmail Kara

NURETTİN TOPÇU

7 Kasım 1909'da İstanbul Süleymaniye'de doğdu. Büyük Reşid Paşa Numune Mektebi'ni bitirdi (1922). Orta öğrenimine Vefa İdadisi'nde devam etti; birinci sınıfta iken babasını kaybetti. İstanbul Erkek Lisesi'nde felsefeye meyil etti ve 1928'de bu okuldan mezun oldu.

Avrupa'da öğrenim görmek amacıyla girdiği imtihanı kazanarak Fransa'ya gitti. Önce Fransızca öğrenmek için Aix Lisesi'ne kaydedildi. Aksiyon (hareket) felsefesinin kurucusu Maurice Blondel'i bu sırada tanıdı. İki yıl sonra Strasburg Üniversitesi'ne geçerek felsefe öğrenimi gördü, ahlâk kurlarını tamamladı, sanat tarihi lisansı yaptı. Kendisinden önce Paris'e gelen Ali Fuat Başgil, Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevdet Perin, Bedrettin Tuncel, Samet Ağaoğlu, Ömer Lutfi Barkan ve Besim Darkot'la tanıştı. Bunlardan Remzi Oğuz ve Ziyaeddin Fahri ile Türkiye'ye döndükten sonra yakın münasebetleri ve dostlukları olacaktır. A. Adivar'dan sonra Massignon'a Türkçe dersleri verdi. M. Blondel üzerinden başlayan mistik ilgileri İslâm tasavvufuna, özellikle vahdet-i vücûd felsefesine doğru geliştirdi.

Strasbourg'da ahlâk felsefesiyle ilgili hazırladığı "Conformisme et révolte" başlıklı tezini Sorbonne'da savundu ve üstün başarı kazandı (2 Temmuz 1934). Avrupa'ya tahsile giden Türkler arasında ahlâk üzerinde çalışan ilk öğrenci ve Sorbonne'da felsefe doktorası veren ilk Türk Nurettin Topçu'dur. Tezini bitirdikten sonra Fransa'da kalması yönündeki teklifleri kabul etmeyip 1934 yazında Türkiye'ye döndü ve Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmeni olarak göreve başladı (29 Eylül 1934); sosyoloji dersi okuttu. Çocukluk arkadaşı Sırrı Tüzeer vasıtasıyla Nakşi Hasib Efendi (Yardımcı) ve Abdülaziz Efendi (Bekkine) ile tanışan Topçu hayatı boyunca etkileneceği Abdülaziz Efendi'ye intisap etmiştir. Bu arada baba dostu Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanım'la iki yıl sürecek bir evlilik yaptı. Lise müdürünün bazı öğrencilere geçer not vermesi isteğini geri çevirdiği için düğün günü İzmir Lisesi felsefe öğretmenliğine tayin emri geldi.

İzmir'de bulunduğu yıllarda *Hareket* dergisini yayımlamaya başladı (Şubat 1939). Derginin 4. sayısında yayımlanan "Çalgıcılar" yazısından dolayı İstanbul Vefa Lisesine nakledildi (29 Eylül 1939). Burada dört yıl çalıştıktan sonra Denizli İsmet İnönü Lisesi'ne tayin edildi (20 Ekim 1943). 4 Ekim 1944'te İstanbul Erkek Lisesi'ne nakliyle birlikte on yıllık sürgün hayatı sona erdi. Arada Vefa ve Haydarpaşa liselerindeki öğretmenlikleri dışında emekliliğine kadar on sekiz yıl burada çalıştı. Bu arada Bergson'la ilgili teziyle felsefe doçenti unvanını aldıysa da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kurullarınca kadroya tayin edilmedi. Ayrıca Robert College'da tarih (1946-1961), İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda psikoloji, felsefe, din psikolojisi ve dinler tarihi (1955-1960) öğretmenliği yaptı. Fikrî ve siyasî faaliyetlerini Türk Kültür Ocağı ve Milliyetçiler Derneği'nde sürdüren Topçu, Millî Türk Talebe Birliği, Aydınlar Ocağı ve Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın bazı faaliyetlerine katılmış, seminer ve konferanslar vermiştir. 20 Kasım 1974'te yaş haddinden emekli oldu. Kısa süren bir hastalıktan sonra 10 Temmuz 1975'te vefat etti. Ertesi gün Topkapı Kozlu Kabristanı'nda defnedildi.

Eserleri: *İsyân Ahlâkı; Ahlâk Nizamı; Ahlâk; Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aranızda; Bergson; Büyük Fetih; Felsefe; İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi; İslâm ve İnsan-Mevlana ve Tasavvuf; Kültür ve Medeniyet; Mantık; Mehmet Âkif; Millet Mistikleri; Psikoloji; Reha* (roman); *Sosyoloji; Taşralı* (hikâyeler); *Türkiye'nin Maarif Davası; Var Olmak; Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi; Yarınki Türkiye.*

SUNUŞ

Merhum Nurettin Topçu bir akademisyen, bir fikir ve mücadele adamı, büyük bir yazar olduğu kadar belki onlardan daha fazla bir öğretmen, bir muallimdir. Talebelik yılları istisna edilirse ömrünün resmi ve fahri muallimliklerle, talim ve terbiye ile geçtiğini söylemek doğru olur. 40 yıl okuttuğu felsefe grubu derslerinden ayrı olarak Robert Kolej’de tarih, İstanbul İmam Hatip Okulu’nda dinler tarihi dersleri de verdi. Okulda ve sınıfta nihayete ermeyen, sokağa, evine, derneklere, dergi idarehanesine, camiye kadar uzanan bir hoca-talebe münasebeti. Peygamber mesleğininin mesuliyetlerini ve zevklerini bütün veکار ve ciddiyetiyle bir ömür boyu taşıyıp sürdürmeye ve öğrencilerine aktarmaya gayret gösterdi.

1952 yılından itibaren muallimliğinin yanında yürüyen bir de ders kitabı yazarlığı var. Kendisinin de okuttuğu felsefe grubu ders kitapları (*Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji, Mantık*) yazma sürecine 70’li yıllarda ahlâk kitapları da dahil olacaktır.

Nurettin Topçu külliyatını bir bütünlüğe kavuşturmak için onun kaleminden çıkma ders kitaplarını da yayınıyoruz. Kitaplarında ele aldığı birçok konuya ders kitaplarında da tesadüf etmek elbette şaşırtıcı olmayacaktır; bu açıdan birbirlerini tamamlayan, kronolojik boşlukları dolduran özel-

likleri var. Ders kitabı olmaları ve resmi programda sınırları çizilen konuları işlemeleri dolayısıyla kitaplarındaki fikir ve değerlendirmelerle yer yer farklılaşan, çelişir gibi gözükten noktalara da rastlanılacaktır. Örnek olarak Durkheim değerlendirmeleri zikredilebilir.

Uzun yıllar liselerde ve İmam Hatip Okulları'nda ders kitabı olarak okutulan bu kitapların bütün baskıları gözden geçirildiği zaman Milli Eğitim Bakanlığı'nca ders programlarının, ünite muhtevalarının değiştirilmesine paralel olarak yenilediği, bazı kısımlarının değiştirildiği, eklendiği görülecektir. Dönemlerin siyaset ve hissiyatına uygun olarak "Sosyoloji"nin *Toplumbilim*, "Psikoloji"nin de *Ruhbilim* olarak basıldığı olmuştur. Nurettin Bey'in kendi kütüphanesinden bize intikal eden kitaplarda yeni baskılar için bazı sadeleştirmeler yaptığı da görülmektedir. Bu değişikliklerin bütünü elinizdeki baskılarda zikretmemiz elbette söz konusu olamazdı. Fakat felsefe grubu derslerinin Türkiye'de tedrisi ve programları ile ders kitapları üzerinde çalışacak veya Nurettin Topçu'nun fikriyatına hususen eğilecek olanların bu baskıları tek tek ve kronoloji gözeterek tetkik etme mecburiyetinde oldukları açıktır. Ders kitabı hüviyetini koruması için ünite sonlarında yer alan soruları da muhafaza ettik.

Sosyoloji kitabının ilk baskısı 1952 yılında yapıldı. Son baskısı 1984 yılında yapılan 14. baskı olmalıdır. Biz burada 1971 tarihli baskıyı esas aldık.

İÇİNDEKİLER

- 11 **BİRİNCİ BÖLÜM: SOSYAL GERÇEKLİK**
11 Her Günü Gözlemlerimizin Bize Tanıttığı Sosyal Olaylar • 14 İnsan ve Hayvan Cemiyetleri
- 16 FERD VE CEMİYET
- 16 Cemiyetin Ferd Üzerine Etkileri
- 19 CEMİYET NEDİR?
19 Cemiyetlerin Vücuda Gelmesine Tesir Eden Sebepler • 22 Dar ve Geniş Çevreli Cemiyetler: Komünöterler, Sosyeteler • 23 Komünöterler • 24 Sosyeteler
- 25 SOSYOLOJİ OKUMANIN İNSANA KAZANDIRDIĞI BİLGİLER
- 29 SOSYOLOJİDE METOD
29 1. Gözlem Safhası • 31 2. Açıklama Safhası
- 33 **İKİNCİ BÖLÜM: SOSYOLOJİNİN BÖLÜMLERİ**
33 1. Sosyal Morfoloji • 33 2. Sosyal İlimler
- 35 MORFOLOJİK BAKIMDAN CEMİYETLERİN GELİŞMESİ
- 37 SİTELERE KADAR CEMİYETLER
- 37 I. İLKELE CEMİYETLERDE DÜŞÜNÜŞ
- 40 II. İLKELE CEMİYETLER
40 Klân • 41 1. Din Hayatı - Totemcilik • 45 2. İktisadî Hayat • 46 3. Sosyal Nizamın Genel Vasıfları • 47 Klân İlkel Cemiyet Midir?
- 51 **ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TOPRAĞA YERLEŞME OLAYI: BOY (TRİBU) VE BOY BİRLİKLERİ (PEUPLADE)**
51 1. Bunu Hazırlayan Şartlar • 52 2. Medeniyet Bakımından İfade Ettiği Önem ve Neticeleri • 53 Animizm (Ruhculuk) • 55 Natürizm (Tabiatçılık) • 56 Ana Ailesi • 57 Baba Ailesi • 58 3. Mülkiyet Fikrinin Doğuşu

- 60 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TOPRAĞA YERLEŞMİŞ CEMİYETLERİN EVRİMİ SİTELERİN KURULUŞU**
62 1. Din Hayatı Bakımından • **63** 2. Ailenin Yapısı Bakımından Babaerki Aile • **64** 3. Teknikteki ve İktisadî Fonksiyonlardaki Gelişme Bakımından: Tarım ve Sanatlar • **65** 4. Siyasî ve Hukukî Nizam Bakımından Sosyal Sınıflar • **67** İmparatorluk • **70** Derebeylik (Feodalite)
- 72 BEŞİNCİ BÖLÜM: İLERLEMİŞ CEMİYETLER**
72 1. Millet Gerçeği ve Oluşu • **78** 2. Milliyetçilik ve Ona Karşı Gelen Cereyanlar • **80** Batı Milliyetçiliği • **82** Türkiye’de Milliyetçilik
- 86 ALTINCI BÖLÜM: DEVLET**
86 Eski Devlet ve Bugünkü Devlet Anlayışı • **87** 1. Eski Devlet • **87** 2. Yeni Devlet • **89** Liberalizm • **91** Sosyalizm • **92** Faşizm • **94** Komünizm
- 99 LÂİKLİK**
103 DEMOKRASİ KAVRAMI
103 Demokrasilerde Kanun ve Hürriyet Nizamı
- 108 YEDİNCİ BÖLÜM: DİN HAYATI**
109 Din Nedir? • **111** Dinin Sosyal Fonksiyonu • **112** Millette Din
- 114 SEKİZİNCİ BÖLÜM: AİLENİN YAPISI**
115 Babalık Ocak • **116** Modern Aile • **118** Ailede Buhran ve Kadının Yeri • **121** Evlenme - Boşanma
- 126 DOKUZUNCU BÖLÜM: SOSYOLOJİ BAKIMINDAN AHLÂK**
129 Hukuk ve Ceza • **133** Mesuliyet ve Ceza Fikirlerinin Evrimi • **135** Milletlerarası Hukuk Harp ve Barış • **139** Harbin Fayda ve Zararları
- 142 ONUNCU BÖLÜM: TEKNİK VE İKTİSADÎ FAALİYETLERİN KAZANDIĞI ÖNEM**
142 Sosyal Hayat Üzerindeki Tesirleri
- 146 ÜRETİM**
147 Üretimin Evrimi • **150** İş ve İşçilerin Durumu • **151** Ekonomi Sistemleri • **153** İktisadî Plân
- 156 İŞ BÖLÜMÜ**
157 Şekilleri • **158** Sebepleri • **159** Neticeleri • **159** Faydaları • **160** Zararları
- 164 İKTİSADÎ İŞTİRAK KURUMLARI**
164 Korporasyonlar • **166** Sendikalar • **167** Kooperatifler
- 169 DEĞİŞİM**
169 Vasıtaları • **170** Şekilleri
- 173 DEĞER**
177 FİYAT

- 180 SERBEST YARIŞMA VE TEKELLER
183 PARA-KREDİ
186 Kredi ve Bankalar
188 MÜLKİYET
189 Ne Gibi Eşya Mülk Olabilir? • 190 Kimler Mülk Sahibi Olabilirler?
- 193 **ONBİRİNCİ BÖLÜM: MEDENİYET VE KÜLTÜR**
196 İlimin Sosyal Kaynağı • 197 Sihir ve İlim
199 SOSYOLOJİ BAKIMINDAN GÜZEL SANATLAR
199 Güzel Sanatların Dinî Kaynağı • 200 Sanatın Sosyal Şartları •
203 Sanatın Sosyal Fonksiyonu • 203 Güzel Sanatların Sosyal Evrimi
- 206 **ONİKİNCİ BÖLÜM: GERÇEK HAKİKAT VE DEĞER**
206 Değer Hükümü • 206 Gerçek (Réalité) • 207 Hakikat (Vérité)
208 Değer (Valeur) ve Değer Hükümü • 209 Değerlerin Sınıflandırılması
- 213 **OKUNACAK ESERLER**